

הקנאות - מהלכה למעשה

☞ השוו את שלושת גילויי הקנאות של פנחס- אליהו ומתתיהו.

☞ מה המשותף ומהם ההבדלים?

☞ מהי היא קנאות ע"פ כל סיפור? קנאות במי/למי?

1. במדבר פרק כ"ה פסוקים א' י"ד

א וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב: ב ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן: ג ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר אף ה' בישראל: ד ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש וישב חרון אף ה' מישראל: ה ויאמר משה אל שפטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור: ו והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בכים פתח אהל מועד: ז וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו: ח ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקר את שניהם את איש ישראל ואת האשה אל קבתה ותעצר המגפה מעל בני ישראל: ט והיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף: י וידבר ה' אל משה לאמר: יא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי: יב לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום: יג והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל: יד ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני:

2. מלכים א' פרק י"ט פסוקים י"ג-ט"ז.

יג ויהי כשמע אליהו וילט פניו באדרתו ויצא ויעמד פתח המערה והנה אליו קול ויאמר מה לך פה אליהו: יד ויאמר קנא קנאתי לה' אלהי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל את מזבחתיך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה: טו ויאמר ה' אליו לך שוב לדרכך מדברה דמשק ובאת ומשחת את חזאל למלך על ארם: טז ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך על ישראל ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתך:

3. מקבים א', פרק ב', פסוקים י"ד-ל' (על פי מהדורת כהנא)

יד ויקרע מתתיהו ובניו את בגדיהם וילבשו שקים ויתאבלו מאוד: טו ויבואו אנשי המלך על המעל למודיעים העיר לזבח: טז ורבים מישראל באו אליהם ומתתיהו ובניו נאספו: יז ויענו אנשי המלך וידברו אל מתתיהו לאמר ראש ונכבד וגדול אתה בעיר הזאת ונתמך בבנים ובאחרים: יח עתה קרב ראשון ועשה מצות המלך כאשר עשו כל העמים ואנשי יהודה והנשואים בירושלים ובמתנות רבות: יט ויען מתתיהו ויאמר בקול גדול אם כל העמים אשר בבית מלכות המלך שומעים לו יסורו כל איש מעבודת אבותיו ויבחרו במצותיו: כ ואני ובני ואחי נלך בברית אבותינו: כא חלילה לנו לעזוב תורה ומצות: כב לדברי המלך לא נשמע לסור מעבודתינו ימין או שמאל: כג וככלותו לדבר את הדברים האלה קרב איש יהודי לעיני כלם לזבוח על הבמה במודיעים כמצות המלך: כד וירא מתתיהו ויקרא וישתונן כליותיו וישלח חרונו כמשפט וירץ ויזבחוהו על הבמה: כה ואת איש המלך המאלץ לזבוח המית בעת ההיא ואת הבמה הרס: כו ויקנא לתורה כאשר עשה פנחס לזמרי בן סלוא: כז ויקרא מתתיהו בעיר בקול גדול לאמר כל המקנא לתורה העומד בברית ילך אחרי: כח וינס הוא ובניו אל ההרים ויזבו כל אשר היה להם

בעיר: **כט** אז ירדו רבים מבקשי צדק ומשפט אל המדבר לשבת שם: ל הם ובניהם ונשיהם ומקניהם כי רבו הרעות עליהם:

ע"פ המקורות הבאים: מה היחס בין פעולתו של הקנאי לבין סמכות בית הדין? האם הקנאי מערער על סמכות השיפוט הכללית? מהו העיתוי בו הקנאות לגיטימית ע"פ כל מקור?

4. סנהדרין פרק ט' משנה ו'.

משנה.	ר' עובדיה מברטנורא סנהדרין פרק ט	רש"י:
הגונב את הקסוה, והמקלל בקוסם, והבועל ארמית - קנאין פוגעין בו.	הקסוה - אחד מכלי שרת. מלשון קשות הנסך (במדבר ד' והמקלל בקוסם - המברך את השם בשם עבודה זרה: והבועל ארמית - נכרית:	קנאין פוגעין בו - בני אדם כשרין המתקנאין קנאתו של מקום פוגעין בו בשעה שרואין את המעשה אבל לאחר מיכן אין מיתתו מסורה לבית דין, והלכה למשה מסיני הוא.

5. תלמוד בבלי סנהדרין דף פ"ב עמוד א'

רש"י:	אמר רב חסדא - הבא לימלך - אין מורין לו. איתמר נמי, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הבא לימלך - אין מורין לו. ולא עוד אלא, שאם פירש זמרי והרגו פנחס - נהרג עליו. נהפך זמרי והרגו לפנחס - אין נהרג עליו, שהרי רודף הוא.
אמר רב חסדא - קנאי הבא לימלך בבית דין ובשעת מעשה אם יפגע בו - אין מורים לו, שלא נאמרה אלא למקנא מעצמו ואינו נמלך. ולא עוד - אלא שאם פירש זמרי - מן האשה והרגו פנחס אחר כן - נהרג עליו, שלא נאמרה הלכה דא אלא בשעת מעשה.	

6. פילון, על החוקים לפרטיהם א' 55,

(בתוך: כתבי פילון אלכסנדרוני, מהד' דניאל נטף ירושלים תשנ"א, כרך שני עמ' 242-241)

...וטוב הוא לתת לכל אלה שלבם דבק בטוהר המידות את הסמכות לעשות נקמות בהם לאלתר בלא דחייה, בלי להביאם לא לפני משפט, לא לפני מועצה ולא לפני רשות כלשהי. הם רשאים לתת פורקן לרגש של שנאת הרע ואהבת אלהים המניא אותם ולהעניש את הכופרים בלא חמלה, כסבורים שמכוח הנסיבות הם הכל: חברי-מועצה, שופטים, נשיאים, חברי-אסיפה, קטגורים, עדים, החוקים והעם.

ע"פ האם הקנאי עושה את רצונו של מקום? השוו את דברי המדרשים לפשט המקרא באליהו ובפנחס?

7. שיר השירים רבה א ו

... ודכוותיה כתיב באליהו שנאמר: ויאמר קנא קנאתי לה' אלהי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל, א"ל הקב"ה: בריתי, שמא בריתך. את מזבחותיך הרסו, א"ל: מזבחותי, שמא מזבחותיך. ואת נביאיך הרגו בחרב, א"ל: נביאי, ואת מה אכפת לך. א"ל: ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה. תא חמי מה כתיב תמן (בא וראה מה כתוב שם), ויבוא והנה מראשותיו עוגת רצפים, (מלכים א יט ה) מה הוא רצפים, א"ר שמואל בר נחמן רוצף-פה - רצוף פיות בכל מי שאמר דלטורייה על בני.

8. שיר השירים זוטא מהדורת בובר ח ו

קשה כשאול קנאה. קשה היתה הקנאה שהכניס אליהו כנגד ישראל. שנאמר קנא קנאתי לה' אלהי צבאות כי עזבו בריתך וגו'. היה לו לאליהו לילך למקום שעמדו אבותיו ויבקש רחמים על ישראל ולא עשה כן. אמר לו הקב"ה צרכך בקשת לך שוב לדמשק.

9. מכילתא דר' ישמעאל, מסכתא דפסחא א', מהדורת הורוביץ רבין עמ' 4

אליהו תבע כבוד האב ולא כבוד הבן שנאמר קנא קנאתי לה' אלוהי צבאות, ומה נאמר, ויאמר לך שוב לצורך מדברה דמשק... ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך... שאי אפשי בנבואתך.

10. סדר אליהו זוטא ח' מהדורת רמא"ש עמ' 186

...היה לו שיאמר לפניו רבונו של עולם בניך הם, בני בחוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב... ולא עשה כן אלא אמר לפניו קנא קנאתי לה' אלוהי צבאות... באותה שעה אמרה לו רוח הקודש לאליהו, לך שוב לדרכך מדבר דמשק וגו', ומה שבדעתך איני יכול לעשות.

11. פרקי דר' אליעזר נח מהדורת היגער עמ' 191

...ועמד אליהו ז"ל וברח לו להר חורב, שנאמר ויקם ויאכל וישתה, ושם נגלה לו הקב"ה, אמר לו מה לך פה אליהו, קנא קנאתי. אמר לו לעולם אתה מקנא, קנאת בשיטים על גילוי עריות שנאמר פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, וכאן אתה מקנא, חייך שאין עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך. מכאן התקינו חכמים לעשות כסא אחד מכובד למלאך הברית...

12. זוהר ח"א רט ע"א ע"ב

תרגום:
 תא חזי מה כתיב והנה רכב אש וסוסי אש וגו' דהא כדין אתפשט גופא מן רוחא ואסתלק דלא כשאר ארח בני עלמא ואשתאר מלאכא קדישא כשאר קדישי עליונין ועביד שליחותא בעלמא והא אוקמוה דנסיין דעבד קודשא בריך הוא בעלמא על ידיה אתעבידן... והנה אליו קול ויאמר מה לך פה אליהו ויאמר קנא קנאתי א"ל קודשא בריך הוא עד מתי אתה מקנא לי טרקת גלא דלא יכיל לשלטאה בך מותא לעלמא ועלמא לא יכיל למסבלך עם בני נשא א"ל כי עזבו בריתך בני ישראל וגו', אמר ליה חייך דבכל אתר דבני

בא וראה, מה כתוב והנה רכב אש וסוסי אש וגו' שהרי אז התפשט הגוף מן הרוח ונתעלה שלא כשאר דרך בני העולם, ונשאר מלאך קדוש כשאר קדושי עליונים ועושה שליחות בעולם, והרי העמידוהו שניסים שעושה הקב"ה בעולם על-ידו נעשים... והנה אליו קול ויאמר מה לך פה אליהו, ויאמר קנא קנאתי, אמר לו הקדוש ברוך הוא: עד מתי אתה מקנא לי, סגרת דלת שלא יוכל המוות לשלוט בך לעולם, והעולם לא יכול לסבול אותך עם בני אדם. אמר לו: כי עזבו בריתך בני ישראל וגו', אמר לו: חייך שבכל מקום שבני יקיימו את הברית הקדושה אתה תהיה

מצוי שם. בא וראה מה גרם הדבר ההוא של אליהו, שכתוב (מלכים א' י"ט): והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו. אמר לו הקדוש ברוך הוא: מכאן ולהבא, שלא יכול העולם לסבול אותך עם בני אדם, ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתיך, יהיה נביא אחר לבני אדם ואתה תסתלק למקומך. ובא ראה, כל אדם המקנא לקדוש ברוך הוא לא יכול מלאך המוות לשלוט בו כשאר בני אדם, ויהיה לו שלום, והרי העמידוהו כמו שנאמר בפנחס (במדבר כ"ה): הנני נותן לו את בריתי שלום.

יקיימו קיים קדישא אנת תהא זמין תמן, ת"ח מה גרם ההיא מלה דאליהו דכתיב והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו, אמר ליה קודשא בריך הוא מכאן ולהלאה דלא יכיל עלמא למסבלך עם בני נשא ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתיך יהא נביאה אחרא לגבי בני נשא ואת תסתלק לאתריך. ות"ח כל ההוא בר נש דמקני ליה לקודשא בריך הוא לא יכיל מלאכא דמותא לשלטאה ביה כשאר בני נשא ויתקיים ביה שלם והא אוקמוה כמה דאתמר בפנחס לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום.

